

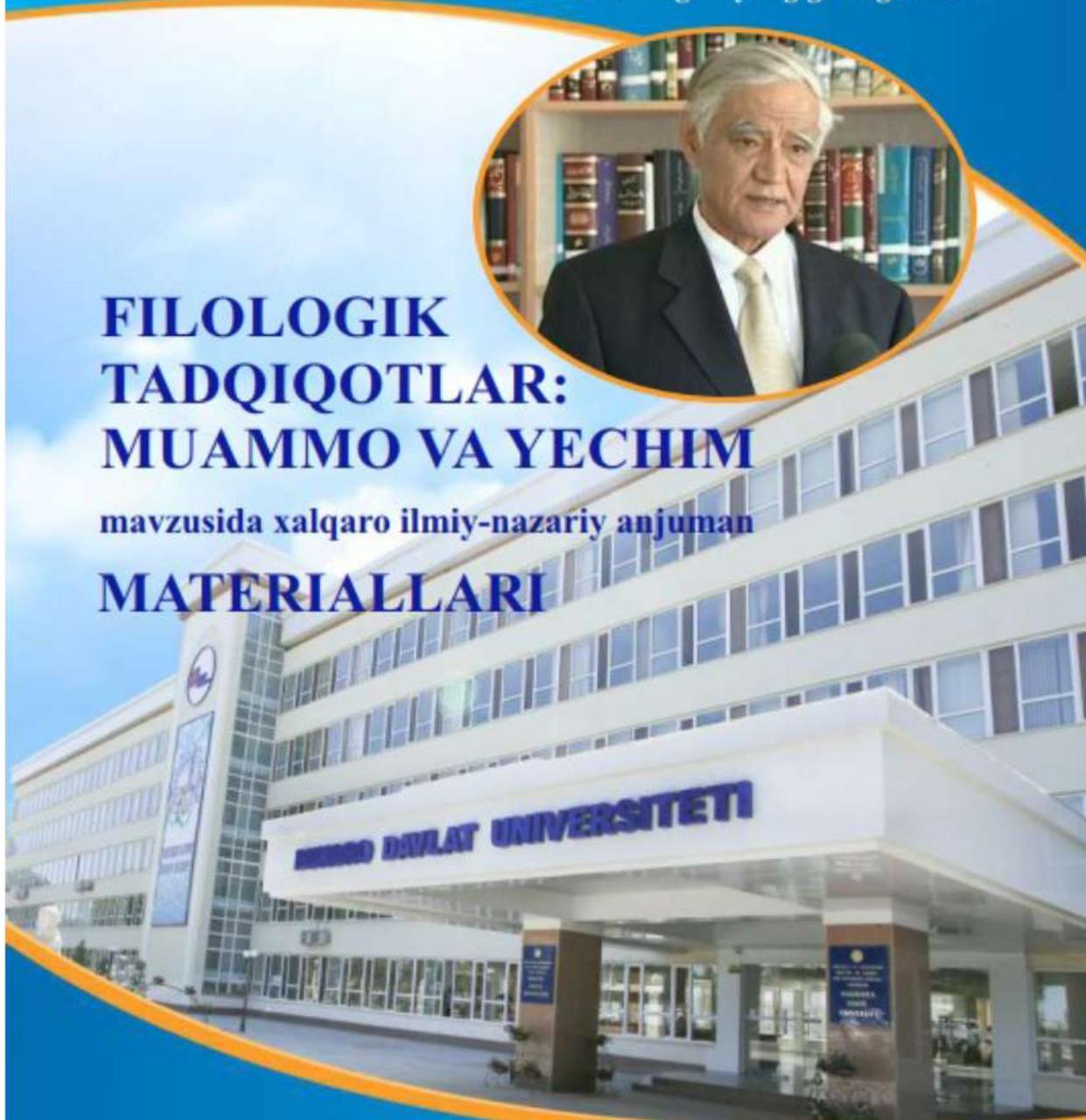
filologiya fanlari doktori, professor
Hamid G'ulomovich Ne'matov
tavalludining 80 yilligiga bag'ishlanadi

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: MUAMMO VA YECHIM

mavzusida xalqaro ilmiy-nazariy anjuman

MATERIALLARI

2021-yil 22-noyabr

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY VA O‘RTA MAXSUS TA’LIM VAZIRLIGI
DAVLAT TILINI RIVOJLANTIRISH DEPARTAMENTI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
TOSHKENT DAVLAT O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI
UNIVERSITETI
BUXORO VILOYATI PEDAGOG XODIMLAR MALAKASINI OSHIRISH
VA QAYTA TAYYORLASH INSTITUTI**

**“FILOLOGIK TADQIQOTLAR: MUAMMO VA YECHIM”
mavzusida xalqaro ilmiy-nazariy anjuman
materiallari**
(filologiya fanlari doktori, professor Hamid G‘ulomovich Ne‘matov
tavalludining 80 yilligiga bag‘ishlanadi)

**«ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ПРОБЛЕМА И
РЕШЕНИЕ»
материалы международной научной конференции
(доктор филологических наук, профессор Хамид Гуломович
Негматов
посвящается к 80-летию со дня рождения)**

**“PHILOLOGICAL RESEARCH: PROBLEM AND SOLUTION”
international scientific conference
(doctor of Philology, Professor Hamid Gulomovich Negmatov
dedicated to the 80th birthday anniversary)**

Buxoro – 22-noyabr, 2021-yil

Anjuman O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2021-yil 16-iyundagi oliy ta'lim tizimidagi ustuvor vazifalarga bag'ishlangan videosektor yig'ilishi, "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi hamda "O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi farmonlariga muvofiq tashkil etilmoqda.

Anjumanning maqsadi: filologiya fanlari doktori, professor Hamid G'ulomovich Ne'matov tavalludining 80 yillicini keng nishonlash va o'zbek tilshunosligi XXI asr birinchi choragida, filologiyada o'z yechimini kutayotgan dolzarb masalalar, til ta'limida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish, o'zbek va xorijiy tillarni qiyosiy o'rganish masalalarini ta'limning yetakchi mutaxassislar bilan tajriba almashish hamda ushbu sohadagi so'nggi tadqiqot usullarini ommalashtirishdan iborat.

DASTURIY QO'MITA

Xamidov O. X. – BuxDU rektori, i. f. doktori, professor, rais;

Qahhorov O.S. – BuxDU ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori, i.f.doktori, rais o'rinbosari;

Jamoliddinova O. – Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi maslahatchisi, a'zo;

Jumayev R.G'. – BuxDU o'quv ishlari bo'yicha prorektori, i.f.doktori (PhD), dotsent, a'zo;

Qahhorov S.Q. – BuxDU kasaba uyushmasi raisi, p.f.doktori, professor, a'zo;

Rajabov D.Z. – BuxDU filologiya fakulteti dekani, f.f.doktori (DSc), dotsent, a'zo;

O'rayeva D.S. – BuxDU filologiya fakulteti professori, f.f.doktori, a'zo;

Abuzalova M.Q. – BuxDU filologiya fakulteti professori, f.f.doktori, a'zo;

Axmedov A.R. – BuxDU o'zbek tilshunosligi kafedrasini mudiri, f.f.nomzodi, dotsent, a'zo;

Eshonqulov H.P. – BuxDU o'zbek tili va adabiyoti kafedrasini mudiri, f.f.doktori, dotsent, a'zo;

Yuldasheva D.N. – BuxDU o'zbek tilshunosligi kafedrasini professori, p.f.nomzodi, a'zo;

Nazarova S.A. – BuxDU o'zbek tilshunosligi kafedrasini dotsenti, f.f.nomzodi, a'zo.

Toirova G.I. – BuxDU o'zbek tilshunosligi kafedrasini dotsenti, f.f.f.doktori (PhD), a'zo;

TASHKILY QO'MITA

Axmedov A.R. – BuxDU o'zbek tilshunosligi kafedrasini mudiri, f.f.nomzodi, dotsent, rais;

Toirova G.I. – BuxDU o'zbek tilshunosligi kafedrasini dotsenti, f.f.f.doktori (PhD), rais o'rinbosari;

Safarov A.K. – Buxoro viloyati PXMOQTI rektori, p.f.nomzodi, dotsent, a'zo;

Mengliyev B.R. – Toshkent DO'TAU professori, f.f.doktori, a'zo;

Ne'matova G.H. – Buxoro viloyati PXMOQTI prorektori, f.f.nomzodi, dotsent, a'zo;

Hamroyeva Sh.M. – Toshkent DO'TAU doktoranti, f.f.doktori (DSc), dotsent, a'zo;

Qilichev B.E. – BuxDU o'zbek tilshunosligi kafedrasini dotsenti, f.f.nomzodi, a'zo;

Ne'matova L.H. – BuxDU rus tili va adabiyoti kafedrasini dotsenti, f.f.nomzodi, dotsent, a'zo;

Asadov T.H. – BuxDU o'zbek tilshunosligi kafedrasini dotsenti, f.f.nomzodi, a'zo;

Hojiyeva M.Y. – BuxDU o'zbek tilshunosligi kafedrasini o'qituvchisi, a'zo.

Yoqubova Sh. – BuxDU o'zbek tilshunosligi kafedrasini o'qituvchisi, a'zo.

Mas'ul muharrir:

Axmedov A.R. – filologiya fanlari nomzodi, dotsent

Taqrizchilar:

Abuzalova M.Q. – filologiya fanlari doktori, professor

Yuldasheva D.N. – pedagogika fanlari nomzodi, professor

Toirova G.I. – f.f.f.doktori (PhD), dotsent

Юлдошева Нилуфар Эргашевна. СОДДА ГАПНИНГ СТРУКТУР ТУЗИЛИШINI ЎРГАНИШГА ДОИР ЁНДАШУВЛАР.....	265
Dildora Yunus qizi Yusupova. SHOIRA HALIMA XUDOYBERDIYEVA SHE'RIYATI TILINI O'RGANISH ZARURATI.....	268
Акбарова Зухро Акмалжоновна ФАЛСАФИЙ ОЛАМ МАНЗАРАСИ ШАКЛЛАНИШИНИНГ ЛИСОНИЙ ОМИЛЛАРИ	272
<i>Shaumarova Z.A.</i> OILADA KITOBXONLIK MADANIYATI	274
<i>Karimova G.Q.</i> MEHRIBONLIK UYLARIDA KITOBXONLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH YO'LLARI	276
Mirsharipova Shaxzoda. TARIXIY ROMANDA PORTRET TASVIRI ("ONA LOCHIN VIDOSI" ROMANI MISOLIDA)	277
Азамат Ражабов. «ОЛИЙ МУСИҚА ТАЪЛИМИДА ХОР-ДИРИЖЁРЛИК ФАНИНИНГ ТАШКИЛИЙ МЕТОДИК ТУЗИЛМАСИ»	279
Sh.Gulyamova. LINGUISTIC FEATURES RELATED TO THE LEVEL OF MONOLOGIC DISCOURSE AND ITS APPLICATION IN THE LITERARY TEXT	283
Maxmudova Farangiz Muzaffar qizi. TILSHUNOSLIKDA TIL VA NUTQ HODISALARINING O'RGANILISHI	287
Хамроева Шахло Миржоновна, Дилрабо Элова Қудратиллаевна. ТИЛ КОРПУСЛАРИ БИРЛИКЛАРИГА ИШЛОВ БЕРИШДА МОРФОАНАЛИЗАТОР БИРЛИКЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ	289
М.Р. Килнчева. ИНГЛИЗ ШЕЪРИЯТИДА ЁЛГИЗЛИК ҲОЛАТИНИ БАДИИЙ ЁРИТИШДА РУҲИЙ ТАҲЛИЛ ТАМОЙИЛЛАРИ	291
Laylo Raupova, Nozliya Normurodova, Tairova Gulya. LANGUAGE CORPUS AND ITS TYPES	294

4. Сулейманов Д.Ш., Гильмуллин А.А., Гильмуллин Р.А. Базаморфотактических правил для татарского глагола как основа двухуровневого морфологического анализатора // Сборник трудов Международного семинара «Диалог». – Казань, 1998. – С. 597-609.
5. Сулейманов Д.Ш., Гатиатуллин А.Р. Структурно-функциональная компьютерная модель татарских морфем. – Казань: Фэн, 2003. – 220 с.
6. Сирзитдинов З.А. Алгоритмическая грамматика словоизменения башкирского языка // <http://mfbl.ru/bashdb/algram/algram.htm>;
7. Орехов Б.В., Слободян Е.А. Проблемы автоматической морфологии агглютинативных языков и парсер башкирского языка // Информационные технологии и письменное наследие: материалы международной научной конференции (Уфа, 28-31 октября 2010 г.) / отв. ред. В.А.Баранов. – Уфа; Ижевск: Вагант, 2010. – С. 167-171.
8. Хамроева Ш. Ўзбек тили муаллифлик корпусини тузишнинг лингвистик асослари: филология фанлари бўйича фалсафа доктори диссертацияси. – Бухоро, 2018. – 250 б. – Б. 13-137.

**ИНГЛИЗ ШЕЪРИЯТИДА ЁЛҒИЗЛИК ҲОЛАТИНИ БАДИИЙ ЁРИТИШДА
РУҲИЙ ТАҲЛИЛ ТАМОЙИЛЛАРИ**

DOI: 10.53885/edinres.2021.74.84.087

М.Р. Киличева

БухДУ Инглиз адабиёти ва стилистикаси кафедраси ўқитувчиси

Аннотация. Ушбу мақолада инглиз назмида ёлғизликнинг бадий талқини ҳамда руҳий таҳлил тамойиллари хусусида сўз боради. К.Менсфилд, Р. Жо, Л. Вайн каби инглиз шоирлари ижодида ёлғизлик ва танҳолик сарлавҳаси билан яратилган шеърлар таҳлилга тортилди. Ёлғизликнинг образли характеристикасини яратишда муаллифлар кўпинча метафорадан, пейзаж тасвири, фаслар, тун, коронгулик, ҳарорат каби табиий ходисалар, ранг, таъм хусусиятлари билан боғлиқ рамزلардан фойдаланиши кузатилди.

Калит сўзлар: ёлғизлик, танҳолик, руҳий таҳлил, антитеза, метафора, образли характеристика

Инглиз шоираси Кетрин Менсфилд шеърлятида ёлғизлик ўзгача руҳда ифодаланган кўзга яққол ташланади. Кетрин Менсфилднинг ижодида, айниқса, шеърлятида автобиографик элементлар тез-тез учрайди. “Ёлғизлик” шеърида ҳам шоиранинг шахсияти, ҳозирги руҳий ҳолати ва кайфияти акс эттирилади. Шеърда ёлғизлик жонли ходиса сифатида эътироф этилади. Шоира ёлғизлик билан курашмайди, аксинча, унинг келишини, тунда унга ҳамроҳ бўлишини хоҳлайди. Ёлғизлик муаллифни маҳв этган, у ёлғизлик олдида ожиз ва ҳимоясиз. Шеърда ифодаланишича, ёлғизлик тунда уйқунинг ўрнига ташриф буюради, чунки тунда инсон доимо яққа ва миясидан тушқун ҳаёлларни чиқариб ташлаши қийин. Шоира ҳеч нарсани ҳис қилмагандан кўра шу ёлғизликни, хафаликни ҳис қилганим яқши, дейди.

*Now it is Loneliness who comes at night
Instead of Sleep, to sit beside my bed.
Like a tired child I lie and wait her tread,
I watch her softly blowing out the light.
A strange wind flows... then silence. I am fain
To turn to Loneliness, to take her hand,
Cling to her, waiting, till the barren land
Fills with the dreadful monotone of rain.[9]*

Ушбу шеърда шоира ёлғизлик тушунчасининг асл моҳиятини очиш учун “weary, fought the fight, sad dark, ebbing tide, unsatisfied, fain, monotone of rain, dreadful” каби сўз ва бирикмалардан фойдаланган. Кетрин Менсфилд ёлғизликни табиат ходисалари билан уйғунликда тасвирлар экан, қаҳрамон ички ҳолатини очишга ҳаракат қилган.

Шунга параллел ҳолда Ребека Жо “Ёлғизлик ва тушқунлик” шеърида ёлғизликнинг рутубатли онларини таъсирли ва бадний ифодалайди. Ҳис-туйғуларини баҳам кўришни истайди, очик кўлларни ушлашга интилади. Кўз ёшларини артишга, кўнғирок қилишга ҳеч ким йўқлигидан кўнгли хира, яшашни истамай тушқунликка тушади ва озор чекади. Шеърда ёлғизлик тушқунликни келтириб чиқариши таъкидланади. Лирик қаҳрамон у билан гаплашадиган, дардлашадиган, сирлашадиган, ишонса бўладиган, кўлидан тутса йиқилмайдиган кимса излайди. Бирок уни тополмайди ва ўзининг ёлғиз эканлигини ҳис қилади. Бу ҳис эса унга бўм-бўш туйғудек туюлади:

*You have an empty feeling that comes from within
You long to share your feelings but no one will listen
You reach out for open arms, but nobody is there
Your tears fall to the ground, but nobody cares
You pick up the phone, but have no one to call
You feel overwhelmed; your mind is a crawl
You lay in your bed in the light of the moon
Just so you don't see those who aren't there for you
The flames spark inside you and heat up your fear
Your thoughts are suicidal, your days are so drear. [10]*

Ижодкор шу тарзда бир пайтлар ҳис қилган ёрқин туйғулари (меҳр, севги) ўрнини рангсиз ҳислар (афсус, дард, ғам-андух) эгаллаганини мовий ва куёшли осмонда қулранг булутлар бўлишига қиёслаб, тушқунлик кайфиятини образли тасвирлаган. Тушқунлик, ғам кишини руҳан махв этади, шунинг учун лирик қаҳрамон яшашдан маъни топмайди ва миясида фақат жонга қасд қилиш ҳақидаги фикрлар айланаётганини айтади. Демак, ёлғизлик кишини тушқунликка, тушқунлик эса ҳар хил ёмон ўйларга бошлайди. Инсон жамиятда яшар экан, ундан ҳеч қачон узилиб қолмаслиги керак, кишилар ҳаминша қувончини ҳам, дардини ҳам ким биландир баҳам кўришга муҳтождирлар. Ушбу шеър шоиранинг ички ҳиссиётлари, ўй-хаёлларини тушунишга ёрдам беради.

Чандра Тиагаражан “Ёлғизлик танҳоликка қарши” номли шеърида бу икки тушунча ўртасидаги фарқни тушунтиришга ҳаракат қилган. Бу атамалар синоним деб ҳисобланиб, иккаласи бир маънони беради деб талқин қилинади. Бирок, шоира ушбу шеърда бу икки тушунчанинг нозик фарқли томонларини очиб беришга ҳаракат қилади. Шоира антитезадан фойдаланиб, бу икки тушунчани бир-бирига қарши қўяди:

*Loneliness is an emotional response unpleasant
Solitude is an emotional response pleasant
Loneliness is caused by lack of friendship
Solitude is caused to give others a skip
Loneliness expresses the pain of being alone
Solitude expresses the glory of being alone
Loneliness has negative effects on individuals
Solitude has positive effects on individuals
Loneliness plays the part when in distress
Solitude plays the part in creative process
Loneliness, in short, is when one is unhappy to be alone
Solitude, in short, is when one is happy to be alone! [11]*

Бутун шеър ўқувчини ўз руҳий ҳолатини баҳолаб, бу икки ҳолат таъсирида уйғонган туйғуларни аниқлаштириб олишга имкон беради. Ёлғизлик руҳан қўллаб-қувватлайдиган, уни тушунадиган бирор йўлдошнинг йўқлиги билан изохланса, танҳолик ўзининг қайсидир ноёб истеъдоди туфайли бошқалардан ажралиб туриши, танҳо унгагина берилган неъмат туфайли атрофидагиларнинг эътибори ва эътирофига сазовор бўлишлик хусусиятларини намоён қилади. Шу бонс ҳам шоир ёлғизлик – бахтсизлик, танҳолик – бахт деган аниқ ҳулосага келади.

Лилак Вайн “Қалб ёлғизлиги” шеърида қалб ёлғизлигини манзили йўқ саёҳатга ўхшатади. Бу саёҳатда сенга шерик бўладиган, қўлингдан тутадиган одам йўқ, юраверасан, лекин охири кўринмайди. Ёлғизликнинг уфкини кўрасану, лекин унга етолмайсан, дейди. Шонра қалб ёлғизлигини уммонга ўхшатади. Ташқаридан караганда, уммон шундай тинч, кишини ўзига чорлайди. Лекин унинг бу сокинлиги остида қандай оқим борлигини билолмайсан. Ёлғизликнинг ҳам инсонга қандай натижалар тақдим қилиши номаълум:

*Loneliness of the soul is a journey without a destination
A journey that one takes alone no hand to hold
Walking her distance but nothing in sight
You see her horizon yet it's untouchable
Loneliness of the soul is like the ocean
Blue and beckoning deceptively comforting
Calm yet a torrent rages beneath her cool surf.
You see her horizon yet it's unreachable. [12]*

Демак, ёлғизлик шундай салбий кучки, инсонда ўзига ўзи ачиниш, заифлик, зўравонлик каби салбий ҳиссиётларни уйғотади. Бирок у мустақиллик, ўз ҳаётини ўзи бошқара олиш, ўз муаммоларини ўзи ҳал қила олиш каби ҳислатларни шакллантиришда ҳам муҳим роль ўйнайди.

Ёлғизликнинг образли характеристикасини яратиш учун муаллифлар кўпинча метафорадан фойдаланадилар.

1. Ёлғизлик оғрик, азоб ва қўрқув каби ҳолатлар билан боғлиқликда ифода этилади: “Loneliness is a social pain”;
2. Ёлғизлик денгиз, тун, қоронғулик, қоннот, туман, совук, момақалдирик каби табиат ҳодисалари билан солиштирилади: “Loneliness of the soul is like the ocean”;
3. Аксарият ҳолларда ёлғизликка ҳарорат, ранг ва таъм хусусиятлари берилади. Натижада совук, аччиқ, қоронғулик, оқлик кўпинча ёлғизлик билан мувофиқлаштирилади: “But the black of loneliness that sometimes comes”;
4. Ёлғизлик йил фасллари билан боғлиқликда тавсифланади: “The same loneliness of early spring”;
5. Ёлғизлик кўпроқ тунда, қоронғида сезилади: “Now it is Loneliness who comes at night, Instead of Sleep, to sit beside my bed”;
6. Бадний асарларда ёлғизлик ижобий ва салбий ҳис-туйғулар билан бирга келади. Чалқаш, чарчок, ғазаб, даҳшат, қайғу, умидсизлик, тушқунлик, йўқотиш, ишончсизлик, зеркиш каби психологик ҳолатлар қахрамонлардаги ёлғизлик туйғусини янада кучайтиради: “Loneliness, in short, is when one is unhappy to be alone”;
7. Аммо ёлғизлик завқ, хотиржамлик, қулайлик ҳисси каби ижобий ҳис-туйғуларга ҳам олиб келиши мумкин: “Solitude, in short, is when one is happy to be alone!”;
8. Аксарият ўринларда ёлғизлик салбий ҳодиса сифатида кўрсатилади: “Loneliness has negative effects on individuals”.

Ёлғизликни тасвирловчи шеърият намуналарини ўрганиш натижасида бадний мулоқот доирасида ёлғизлик ҳам ижобий, ҳам салбий ҳодиса сифатида баҳоланиши қайд этилди.

Хулоса қилиб айтганда, психоанализ – руҳий таҳлил бадний адабиётдаги етакчи тасвир ва талқин усулларидан бири бўлиб, психологик ҳолатларни поэтик акс эттириш эҳтиёжидан келиб чиққан. У орқали инсоннинг турли психологик ҳолатлари ранг-баранг кўринишларда ҳар хил бадний-эстетик вазифаларда ифода этилади. Ёлғизликнинг образли характеристикасини яратишда муаллифлар кўпинча метафорадан, пейзаж тасвири, фасллар, тун, қоронғулик, ҳарорат каби табиий ҳодисалар, ранг, таъм хусусиятлари билан боғлиқ рамзлардан фойдаланиши кузатилади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Абдурахмонова М. Рухий дунё тасвири. – Тошкент: Адабиёт ва санъат, 1977. – 32 б.
2. Alpers A. The Life of Katherine Mansfield. – New York: Penguin Books, 1982. – 466 p.
3. Бобоев Т. Адабиётшунослик асослари. – Тошкент: Ўзбекистон, 2002. – 560 б.
4. Kilicheva, M. R. (2019). Depiction of human psyche in Ulugbek Khamdam's novel "Loneliness". ISJ Theoretical & Applied Science, 12 (80), 678-680.
5. Kilicheva, M. (2020). The interpretation of loneliness in Uzbek and world proverbs. International Journal on Integrated Education, 3 (1), 165-167. <https://doi.org/10.31149/ijie.v3i1.307>
6. Kilicheva Mekhriniso Rajabovna, "The Literary-Philosophical Essence Of The Concept Of Loneliness", IEJRD - International Multidisciplinary Journal, vol. 5, no. Conference, p. 4, May 2020.
7. Khamdamova, S. B. (2020). Peculiar features of William Butler Yeats' poetry. ISJ Theoretical & Applied Science, 04 (84), 348-351.
8. Ganieva, O. K. (2020). The essential literary criticism of John Steinbeck's "The pearl" and Odil Yakubov's "Mukaddas". ISJ Theoretical & Applied Science, 05 (85), 747-750.
9. www.poemhunter.com/poem/loneliness-5/
10. www.poemhunter.com/poem/loneliness-and-depression/

LANGUAGE CORPUS AND ITS TYPES

Laylo Raupova¹, Nozliya Normurodova² & Gulya Tairova³

Abstract

The article examines the corpus's primary purpose as a complex linguistic source, as well as the fact that it primarily contains two sorts of information and its types. The key effective capabilities of the corpus, according to the paper, are reducing time spent on the text analysis process and being able to explain the properties of language units in speech with thousands of instances. The national corpus, the educational corpus, and the parallel corpus are all discussed in the subject of computer linguistics. It was stressed that linguistic and extralinguistic tagging of them, the development of corpus formation algorithms, and the establishment of corpus linguistic support are all societal need. It recognizes the urgency of developing the basis for the creation of the Uzbek language corpus, conducting research in the field of computer linguistics as a scientific and theoretical source.

Keywords: corpus, artificial intelligence, lexical information, morphological sign, word.

1. Introduction

Artificial intelligence has enabled a wide range of benefits in the use of language thanks to modern information technology. He is capable of doing a variety of things that the human intellect is capable of. Electronic sources, which are the result of artificial intelligence, are designed to keep humans safe and reduce their weight. Among the most pressing problems are the conversion of the Uzbek language to the Internet and electronic language, as well as the enhancement of national

¹ Doctor of Philological Sciences, Professor, Department of "Linguodidactics", Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoi, Tashkent, Uzbekistan.

² Doctor of Philological Sciences (DSc), Associate Professor, Department of "Intercultural Communication and Tourism", Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoi, Tashkent, Uzbekistan.

³ Corresponding author, Doctor of Philological Sciences (PhD), Associate Professor, Bukhara State University, Bukhara, Uzbekistan; Email: tugulijon@mail.ru.